

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Даниела Тасевска

на дисертационен труд на тема:

„ВЗАИМОРЪЗКИ МЕЖДУ ДУХОВНО-ЕКЗИСТЕНЦИАЛНОТО БЛАГОПОЛУЧИЕ, УДОВЛЕТВОРЕНОСТТА ОТ ЖИВОТА И ПРОЯВИТЕ НА АЛТРУИЗЪМ“

за присъждане на

образователна и научна степен „доктор“

професионално направление

3.2. Психология (Педагогическа и възрастова психология)

Докторант: Йордан Димитров Аврамов

Научен ръководител: доц. дн Стоил Мавродиев

1. Актуалност на разглеждания в дисертацията научен проблем

Представеният за защита дисертационен труд на докторанта Йордан Димитров Аврамов е посветен на значим за психологическата теория и практика проблем. Предизвикателствата, пред които се изправя изследователят на този проблем са свързани с научните му интереси, съвместяващи трудни за измерване феномени, но нееднозначно маркиращи субективния опит в контекста на духовното развитие на всеки човек. Затова избраната тема сякаш има вечно актуално звучене и значение.

Основна предпоставка за формирането на специфична осъзната екзистенция в хората, по отношение на удовлетвореността от живота, е способността за алтруистично поведение. Тя се обективира в хода на живота, но винаги е предпоставена от духовно-екзистенциалните нагласи и степента на религиозност при съответния индивид.

Замисълът на дисертационния труд е разгърнат интердисциплинарно в намерението да бъдат открити пресечните точки между екзистенциално-хуманистичната психология и сродни на нея философско-религиозни доктрини.

Актуалността на темата на дисертацията допълнително може да бъде потвърдена чрез осъществено от докторанта за първи път в страната изследване на влиянието на религиозната вяра и духовното преживяване, върху състояние на удовлетвореност и благополучие и проявите на алтруизъм.

2. Данни за докторантурата

Йордан Аврамов е зачислен като докторант в докторска програма по „Педагогическа и възрастова психология“ с научен ръководител доц. дн Стоил Мавродиев към катедра „Психология“ при Философски факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“, гр. Благоевград през 2023 г.

В периода 1997-2002 г. придобива висше образование в Богословски факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, София, а през 2021 г. се дипломира като магистър в професионално направление 3.2 Психология в Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград.

В професионалното си развитие има опит като свещенослужител към Неврокопска света митрополия, както и като психолог на свободна практика.

Преминал е следдипломно обучение в ПИК център, София, където е специализирал Фокусирана към решения кратка терапия, Детски умения, Семейно и групово консултиране.

На базата на редовно представяните отчети пред катедра „Психология“, удостоверяващи добросъвестното му отношение към обучението му като докторант Йордан Димитров Аврамов е отчислен с право на защита и с решение за разкриване на процедура за публична защита на дисертация.

2. Данни за дисертацията и автореферата

Настоящата разработка респектира не само с внушителния си обем, но и със сложността на проблематиката, в която въвежда. Комплексността на третирувания проблем го превръща във фокус на редица области на човешкото познание – философия, психология, религия и дори медицина. Безспорна е значимостта на този проблем, както в теоретичен, така и в приложен план, доколкото се утвърждава връзката между екзистенциално-духовното благополучие, удовлетвореността от живота и проявите на алтруизъм като динамичен феномен, благоприятстващ психосоциалното функциониране.

Предварително искам да отбележа, че дисертацията съдържа всичко необходимо, за да се докаже изследователската и професионално-психологическа компетентност на докторанта. Същевременно тя представлява качествен научен труд, който обогатява българската изследователска практика с оригинално теоретико-емпирично проучване на слабо изследван у нас, но вечно актуален екзистенциален феномен. Ангажирането с проблема за ролята на религиозността и проявите на алтруизъм е определено научна смелост, доколкото традиционната редуccionистична по характер рационалистична наука не разпознава реалността на трансцендентното, в контекста религиозно-духовните

практики. По тази причина настоящата разработка има един по-дълбок смисъл, свързан с методологическата ѝ значимост за еволюиране и разширение на научния метод и утвърждаването на наука, която взема на сериозно проблема за екзистенциално-духовното благополучие и проявите на алтруизъм.

В съдържателната си организираност дисертацията е композирана в три основни глави и е с общ обем 209 стандартни страници. Главите са разделени на множество под-глави и параграфи, което е един от формалните белези, подсказващи богатството на теоретичната обосновка на анализа и на самата интерпретация на търсените зависимости. Изложението е подкрепено с илюстративни инструменти, между които 38 таблици и 8 фигури.

В Увода Йордан Аврамов представя цялостно и в дълбочина тематичния обхват и понятийния апарат, на които е базиран дисертационния труд. Постигната е добра ориентация в теоретичните основания на дисертационния проблем, като в изследването се отчитат научните постижения на български и чуждестранни учени. В тази връзка трябва да се отбележи, че ако се вземе чисто външната страна на осъществения теоретичен анализ за неговата научна представителност свидетелства факта, че докторантът се е позовал на 233 източника, от които 79 на кирилица и 154 на латиница, жанрово разнообразни, свързани с имената на авторитетни и репрезентативни за областта учени. По-важна е обаче съдържателната страна на осъществения анализ. Той свидетелства убедително, че Йордан Аврамов познава проблема, както в класическата така и в съвременната научна литература. Конкретен израз на доброто познаване на научната проблематика в тази област е откриването на нерешени проблеми в нея. Това е едно от първите емпирични изследвания в България, свързано с проучването на този интересен проблем.

В Първа глава теоретичният дизайн е разгърнат по посока на две направления, отнасящи се до концептуалното и терминологично прецизиране на градивните конструкти на дисертацията. Докторантът се насочва към теоретичен обзор на ключовите за темата величини, а именно: духовни и екзистенциални измерения на благополучието, богословски измерения на вярата, същност на психичното благополучие и удовлетвореността от живота, позитивната психология за психичното благополучие, алтруизмът като психичен и религиозен феномен. Съвсем основателно от гледна точка на специфичната задача, която си поставя, Аврамов последователно интерпретира феномени от религията и психологията като обогатява тяхното частно-научно съдържание в перспективата на универсалии на човешкото съществуване. Организиран по тази вътрешна логика, избраният ракурс позволява на докторанта да изгради собствена авторска позиция по проблема, което му дава добра основа за емпирично изследване и е предпоставка за доказуеми резултати. По този начин той очертава ясно границите на предметната област на изследването, като обобщава, че (1) „Алтруизмът е сложен конструкт, съдържащ в себе си вътрешна нагласа към безкористно помагане или облагодетелстване на другите, което поражда преживяване на удовлетворение за извършителя, получателя и наблюдателя на такива прояви и (2) „Духовността е естествен генератор на алтруистична нагласа и поведения“ (цит. с.127). Теоретичният обзор в глава първа изобилства с данни, резултат на емпирични изследвания, с което се повишава доказателствената стойност на представените теоретични конструкти.

Емпиричната част впечатлява с организацията и замисъла на дизайна на изследването. Логиката на представяне на неговите елементи е разгърната във Втора глава на дисертационния труд.

Методологически проведеното изследване отразява основния изследователски въпрос за зависимостта между духовно-екзистенциалното благополучие, удовлетвореността от живота и проявите на алтруизъм.

Обект на изследване са 298 лица от цялата страна, с различни религиозни ориентации и различна степен на вяра – от активно религиозно вярващи – до нерелигиозни. 48,3 % от изследваните лица са мъже, а 51,7% лица са жени, участващи доброволно в проучването. Извадката е направена анонимно, на случаен принцип.

Спазени са основните наукометрични изисквания по отношение на основните компоненти (обект, предмет, надеждност на изследването, начин на обработка на резултатите).

Аврамов проявява висока изследователска култура по представяне на изследователския замисъл по отношение на: изследователска теза, формулираните коректно хипотези, задачи на изследването и адекватно подобрения арсенал от методики. Това е позволило да бъде получена ценна информация за зависимостта между търсените променливи.

В Трета глава „Анализ на резултатите“ впечатлява професионализма и компетентността на докторанта по отношение на статистическата обработка на данните, което показва владение на т.нар. технология на науката. Убедителна е логиката и обосновката в представянето и обработката на тези данни. Подбрани са адекватни, съобразно изследователската цел статистически методи (дескриптивна статистика и корелационен анализ), доказващи връзки и тенденции в съответствие с поставените задачи и формулираните хипотези. Изведени са множество взаимовръзки и зависимости, което е показател за мащабността на изследването. Получените резултати за взаимовръзките между половите и възрастовите различия в нивата на психичното благополучие, удовлетвореността, цялостното духовно благополучие, алтруизма и честотата на молитвите и размишленията за Бог, и откритите корелации,

резултат от приложения регресионен анализ, обсъдени задълбочено в параграфи „Дискусия и изводи“ и „Ограничения на изследването“ представляват безспорен принос в психологията. Аврамов анализира резултатите с много добро осмисляне в контекста на хипотезите, което повишава доказателствената стойност на направените изводи.

Не само теоретична, но и приложна значимост има и Заключениеето.

В обобщение, определям, че структурата на дисертацията отразява по най-добрия начин водещите идеи, емпирични постановки, дизайна и методите за анализ на данните, получени чрез релевантни инструменти. Докторнтът Аврамов разгръща теоретичния обзор като преминава от опита на философско-религиозните и психологически учения към емпиризма на науката.

Авторефератът отразява пълно и точно съдържанието на дисертацията, като дава информация за 6 публикации по темата. Тези публикации са напълно достатъчни, за достигане до научната общност на резултатите от изследването.

3. Научни приноси

Справката за теоретичните и емпирични приноси отразява обективно постиженията в дисертацията. Основните приносни моменти могат да се сведат до:

1. Създадена е оригинална методика за измерване на взаимовръзката между взаимовръзката между духовно-екзистенциалното благополучие, удовлетвореността от живота и проявите на алтруизъм, с което се обогатява диагностичния инструментариум в тази област.

2. В теоретичен аспект е разкрит вътрепсихичния механизъм, обясняващ идеята за духовността е естествен генератор на алтруистична нагласа и поведения.

3. Приносите в емпиричен план са резултат от конкретното изследване и са безспорни.

Заклучение

Цялостното ми впечатление от дисертацията е, че тя е едно логично построено, коректно осъществено изследване, довело до важни изводи за теорията и социалната практика, със стабилна теоретична основа и доказателствени анализи

Като имам предвид актуалността, задълбочения теоретичен анализ на емпиричните резултати и успешно проведеното изследване, убедено давам своята положителна оценка предлагам на уважаемото научно жури да гласува положително за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Йордан Димитров Аврамов.

15.05.2025

Велико Търново

Рецензент:

(проф. Даниела Тасевска)

REVIEW

from prof. Dr. Daniela Tasevska

on a dissertation labor on topic:

"RELATIONSHIPS BETWEEN SPIRITUAL AND EXISTENTIAL BENEFITS, LIFE SATISFACTION AND THE MANIFESTATIONS OF ALTRUISM"

for award on educational and scientific doctor degree

professionally direction

3.2. Psychology (Pedagogical and Age-related) psychology)

Doctoral student: Yordan Dimitrov Avramov

Scientific supervisor: Assoc. Prof. Dr.Sc. Stoil Mavrodiev

1. Relevance of the scientific problem addressed in the dissertation

The dissertation submitted for defense by doctoral student Yordan Dimitrov Avramov is dedicated to a significant problem for psychological theory and practice. The challenges faced by the researcher of this problem are related to his scientific interests, combining phenomena that are difficult to measure, but unambiguously marking the subjective experience in the context of the spiritual development of each person. Therefore, the chosen topic seems to have an eternally relevant sound and meaning.

The main prerequisite for the formation of a specific conscious existence in people, in terms of life satisfaction, is the ability for altruistic behavior. It is objectified in the course of life, but is always presupposed by the spiritual-existential attitudes and the degree of religiosity of the respective individual.

The idea of the dissertation is developed in an interdisciplinary manner with the intention of discovering the intersections between existential-humanistic psychology and related philosophical-religious doctrines.

The relevance of the dissertation topic can be further confirmed by the doctoral student's first-ever study in the country of the influence of religious faith and spiritual experience on a state of satisfaction and well-being and manifestations of altruism.

2. Doctoral studies data

Yordan Avramov is enrolled as a doctoral student in the doctoral program in "Pedagogical and Age Psychology" with scientific supervisor Assoc. Prof. Dr. Stoil Mavrodiev at the Department of Psychology at the Faculty of Philosophy of Southwestern University "Neofit Rilski", Blagoevgrad in 2023.

In the period 1997-2002, he obtained higher education at the Faculty of Theology of Sofia University "St. Kliment Ohridski", Sofia, and in 2021 he graduated as a master in professional field 3.2 Psychology at Southwestern University "Neofit Rilski", Blagoevgrad.

In his professional development, he has experience as a priest at the Holy Metropolis of Nevrokop, as well as a freelance psychologist.

He completed postgraduate training at the PIK Center, Sofia, where he specialized in Solution-Focused Brief Therapy, Child Skills, and Family and Group Counseling.

Based on the regularly submitted reports to the Department of Psychology, certifying his conscientious attitude towards his studies as a doctoral student, Yordan Dimitrov Avramov was dismissed with the right to defense and with a decision to open a procedure for public defense of a dissertation.

2. Data about the dissertation and abstract

This work impresses not only with its impressive volume, but also with the complexity of the issue in which introduces. The complexity of the problem treated makes it converts in focus of a number of areas of human knowledge – philosophy, psychology, religion and even medicine. The importance of this

problem, both in theoretical and applied terms, is undeniable , as far as it is affirmed the relationship between existential-spiritual well-being, life satisfaction and manifestations of altruism as dynamic phenomenon , favorable psychosocial functioning .

First of all, I would like to note that the dissertation contains everything necessary to prove research and professional psychology competence of the doctoral student. At the same time she represents a quality scientific work that enriches the Bulgarian research practice with original theoretical- empirical a study of a poorly researched, but eternally relevant existential phenomenon in our country. Engagement with the problem of the role of religiosity and manifestations of altruism is definitely scientific courage, insofar as the traditional reductionist in nature, rationalist science does not recognize the reality of the transcendent, in the context of religious- spiritual practices. For this reason, the present development there is a deeper one meaning related to its methodological significance for the evolution and expansion of the scientific method and the affirmation of science, which takes seriously the problem of existential-spiritual well-being and manifestations of altruism.

In its content organization The dissertation is composed of three main chapters and has a total volume of 209 standard pages. The chapters are divided into numerous sub-chapters and paragraphs, which is one of the formal features suggesting the richness of the theoretical justification of the analysis and the very interpretation of the sought dependencies. The presentation is supported by illustrative tools, including 38 tables and 8 figures.

In the Introduction, Yordan Avramov presents comprehensively and in depth the thematic scope and conceptual apparatus on which the dissertation work is based. A good orientation in the theoretical foundations of the dissertation problem has been achieved, as the study takes into account the scientific achievements of Bulgarian and foreign scientists. In this regard, it should be noted that if we take the purely external side of the theoretical analysis

carried out, its scientific representativeness is evidenced by the fact that the doctoral student referred to 233 sources, of which 79 in Cyrillic and 154 in Latin, genre-diverse, related to the names of authoritative and representative scientists in the field. More important, however, is the substantive side of the analysis carried out. It convincingly testifies that Yordan Avramov knows the problem, both in classical and in modern scientific literature. A concrete expression of the good knowledge of the scientific issues in this field is the discovery of unsolved problems in it. This is one of the first empirical studies in Bulgaria related to the study of this interesting problem.

In Chapter One, the theoretical design is deployed in two directions, relating to the conceptual and terminological refinement of the constructive constructs of the dissertation. The doctoral student is directed to a theoretical overview of the key dimensions for the topic, namely: spiritual and existential dimensions of well-being, theological dimensions of faith, the essence of mental well-being and life satisfaction, positive psychology for mental well-being, altruism as a mental and religious phenomenon. Quite reasonably from the point of view of the specific task he sets himself, Avramov consistently interprets phenomena from religion and psychology by enriching their private-scientific content in the perspective of universals of human existence. Organized according to this internal logic, the chosen perspective allows the doctoral student to build his own authorial position on the problem, which gives him a good basis for empirical research and is a prerequisite for demonstrable results. In this way, he clearly outlines the boundaries of the subject area of the study, summarizing that (1) "Altruism is a complex construct containing an internal attitude towards selfless helping or benefiting others, which gives rise to an experience of satisfaction for the perpetrator, the recipient and the observer of such manifestations and (2) "Spirituality is a natural generator of altruistic attitudes and behaviors" (cited p.127). The theoretical overview in chapter one

abounds with data resulting from empirical research, which increases the evidential value of the presented theoretical constructs.

The empirical part impresses with the organization and the design of the research. The logic of presenting its elements is developed in Chapter Two of the dissertation.

Methodologically, the conducted study reflects the main research question about the relationship between spiritual-existential well-being, life satisfaction, and manifestations of altruism.

The subjects of the study were 298 individuals from all over the country, with different religious orientations and varying degrees of faith – from active religious believers to non-religious. 48.3% of the surveyed individuals were men, and 51.7% were women, participating voluntarily in the study. The sample was made anonymously, randomly.

The basic scientometric requirements regarding the main components (object, subject, reliability of the study, method of processing the results) have been met.

Avramov demonstrates a high level of research culture in presenting the research design in terms of: research thesis, correctly formulated hypotheses, research objectives, and an adequately selected arsenal of methodologies. This has allowed for valuable information to be obtained about the relationship between the sought variables.

In the Third Chapter "Analysis of Results", the professionalism and competence of the doctoral student in terms of statistical data processing is impressive, which shows mastery of the so-called technology of science. The logic and justification in the presentation and processing of these data are convincing. Adequate statistical methods (descriptive statistics and correlation analysis) have been selected, in accordance with the research objective, proving connections and trends in accordance with the tasks set and the formulated hypotheses. Numerous interrelationships and dependencies have been derived,

which is an indicator of the scale of the study. The results obtained on the interrelationships between gender and age differences in the levels of mental well-being, satisfaction, overall spiritual well-being, altruism and the frequency of prayers and reflections on God, and the highlighted correlations, the result of the applied regression analysis, discussed in depth in the paragraphs "Discussion and Conclusions" and "Limitations of the Study" represent an indisputable contribution to psychology. Avramov analyzes the results with very good comprehension in the context of the hypotheses, which increases the evidentiary value of the conclusions drawn.

The Conclusion has not only theoretical, but also applied significance.

In summary, I determine that the structure of the dissertation reflects in the best way the leading ideas, empirical statements, design and methods for analyzing the data obtained through relevant tools. Doctoral student Avramov develops the theoretical overview by moving from the experience of philosophical -religious and psychological teachings to the empiricism of science.

The abstract fully and accurately reflects the content of the dissertation, providing information about 6 publications on the topic. These publications are fully sufficient to reach the scientific community with the results of the research.

3. Scientific contributions

The reference ze the theoretical and empirical contributions reflect objectively the achievements in the dissertation. The main contribution moments can be reduced to:

1. An original methodology for measuring the relationship has been created between the interrelationship between spiritual -existential well-being, life satisfaction and manifestations of altruism, which enriches the diagnostic toolkit in this area.

2. In theoretical aspect it is revealed intrapsychic mechanism explaining the idea of spirituality is a natural generator of altruistic attitude and behavior.

3. The empirical contributions are result of the specific research and are indisputable.

Conclusion

My overall impression of the dissertation is that it is a logically constructed, correctly implemented study that led to important conclusions for theory and social practice, with a solid theoretical foundation and evidentiary analyses.

Considering the relevance, the in-depth theoretical analysis of the empirical results and the successfully conducted research, I confidently give my positive assessment and propose to the esteemed scientific jury to vote positively for the award of the educational and scientific degree "doctor" to Yordan Dimitrov Avramov.

15.05.2025

Veliko Tarnovo

Reviewer:

(Prof. Daniela Tasevska)